

A Tudományos Dolgozók Demokratikus Szakszervezetének (TDDSZ) évértékelése

„- Volt lehetősége kérdezni Orbán Viktort, miért veszi el az akadémiától a kutatóintézeteket?
- Igen, egyszer, pár hónapja. Azt válaszolta igen szellemesen, hogy «több pénzt akartam nekik adni, ebből lett a baj».»
([Maróth Miklós](#), 2019. augusztus 2.)

A TDDSZ 1988-ban alakult a pártállam első legális ellenzéki szakszervezeteként, több mint ezer taggal. Később tagjainak nagy részét elvesztette – 2019 elején alig 50 fő volt a taglétszám. 2019-ben a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) és az Innovációs és Technológiai Minisztérium (ITM) közötti vita kapcsán az MTA kutatóhálózatának dolgozói úgy érezték, hogy érdekvédelmi szervezeteket kell létrehozniuk, amihez a TDDSZ-ben találtak partnerre. A TDDSZ-be rövid idő alatt több mint ötszázan léptek be, így a kutatóhálózat reprezentatív szakszervezetévé vált. A 15 – most már volt – akadémiai kutatóhelyből 11-ben működik szakszervezeti csoport, 6-ban kollektív szerződést is sikerült kötni a vezetőséggel. Az alábbiakban a magyarországi tudományos élet jelenlegi helyzetéről adunk képet, a TDDSZ tagsága miatt különös tekintettel az akadémiai kutatóhálózatra.

1. Bérek a felsőoktatási és tudományos szférában

A bérek a felsőoktatásban és a kutatóhálózatban is mind az oktatói-kutatói, mind a nem kutatói állású munkavállalók számára a közalkalmazotti bértábla szerint alakulnak, amely az elmúlt tíz évben nem követte a magánszférában dolgozók fizetésének változásait.

Az oktatói-kutatói keresetekről: 2020. január elseje óta a középfokú végzettséghez kötött munkakörökkel járó garantált minimálbér összege bruttó 210.600 forint, míg a felsőfokú végzettséggel (és nem ritkán doktori fokozattal is) rendelkező egyetemi tanársegédek és tudományos segédmunkatársak bruttó keresete 221.800 forint, azaz ha 2021-ben 6 százalékkal emelnék a garantált minimálbért, akkor az már meghaladná a tanársegédek és a tudományos segédmunkatársak bruttó keresetét. 2010-ben még az egyetemi adjunktusok és a tudományos munkatársak keresete is meghaladta a KSH által mért magyar átlagkeresetet. Az utóbbi évek trendje alapján az idei év során a magyar átlagkereset meg fogja haladni az egyetemi docensek és a tudományos főmunkatársak keresetét is, ha az ő bérük nem emelkedik (a budapesti átlagkereset már most magasabb annál).

A TDDSZ 2019 őszén felmérést végzett az akadémiai kutatóhálózat kutatói körében. A kérdőívet 375-en töltötték ki (a kutatóhálózat kutatóinak kb. 15 százaléka). A válaszok medián értéke arra a kérdésre, hogy saját beosztásukban milyen fizetést tartanának méltányosnak,

mind a négy beosztásban (segédmunkatárs, munkatárs, főmunkatárs, tanácsadó) a jelenlegi bér kétszerese körül alakult.

Költségvetési többletforrások nem várhatóak: mind az MTA, mind az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (ELKH) 2020-as költségvetési kerete megegyezik az előző évivel.

2. Az alapkutatásokat támogató, a tudományos élet szereplői által lebonyolított pályázatok helyzete

Az OTKA helyébe lépett pályázatok

A kormányzat több szereplőjétől lehetett hallani az elmúlt évben, hogy a kormánynak szándékában áll a kutatás-fejlesztésre szánt ráfordítások összegét növelni. A 2015 óta a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) által kezelt alapkutatási (régj nevükön OTKA-) pályázatok mindig is a magyar tudományos alapkutatás egyik legfontosabb forrásaként szolgáltak. Aggasztó, hogy míg a 2019-es pályázatokon (a kései kiírás miatti nagyon szűk határidő ellenére) az igényelt támogatás összege nagyjából 20%-kal nőtt a 2018-ashoz képest, addig a kormányzati kommunikációval ellentétben a megítélt támogatások összege körülbelül 20%-kal csökkent. Több tudományterületen a nyertes pályázatok száma ahhoz sem volt elég, hogy a nagy, országos jelentőségű kutatóhelyek mindegyike sikeres lehessen. Ez annyit jelent, hogy hazai alaptudományos pályázati úton szerzett forrásra alapozva szinte nem is lehetséges az intézeteket működtetni. A 2020-as kiírás a kiosztandó összeget a 2018-as szintre emeli. Ha ez meg is valósul, többletforrásokhoz nem juthatnak a kutatók. Az átláthatóság terén is lenne tennivaló: a pályázatot elbíráló zsűrik és kollégiumok [névsora az NKFIH honlapján](#) a 2018-as állapotot mutatja.

Az MTA kiválósági pályázatai

Kétség nem férhet hozzá, hogy a Lendület program az utóbbi tíz év legfontosabb és legsikeresebb tudományos pályázata Magyarországon. A jövője azonban kérdéses, mint ahogyan a szintén az MTA által működtetett Bolyai János Kutatási Ösztöndíj, illetve az MTA Prémium posztdoktori kutatói program jövője is. Az idej kiírások még nem jelentek meg, a jelenleg futó, sikeresnek értékelt Lendület projektek költségvetési beépülése nem megoldott. Lovász László az MTA 2019. decemberi rendkívüli közgyűlésén azt közölte, hogy a kiválósági pályázatok kapcsán még vita van az ITM és az MTA között. A TDDSZ elengedhetetlennek tartja, hogy a kiválósági pályázatoknak nemcsak a szakmai lebonyolítása, hanem a költségvetési forrása is az MTA-nál maradjon.

A Nemzeti Kulturális Alap (NKA)

Az ősszel nagy titokban készített törvénymódosítás – amelyet végül nem az eredeti formájában nyújtottak be – világosan mutatja a kormányzat azon szándékát, hogy a még megmaradt,

független bírálati rendszerű pályázati formákat teljesen elsovassza. Az eredeti tervzet szerint valamilyen mértékű függetlenség megmaradt volna az NKA Kollégiumok esetében, de az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) alá tervezett új Nemzeti Kulturális Tanács életre hívása jelentősen szűkítette volna a független szakmai szervezetek és pályázók lehetőségeit. Szinte biztosak lehetünk abban, hogy az eredeti kormányzati szándékot nem adták fel, az sokkal inkább a kormányzat jogalkotási gyakorlatára jellemző minőségi problémák miatt került ki a törvény szövegéből. Mindenesetre önmagában az, hogy felmerült az állandó és az ideiglenes szakmai kollégiumi rendszer megszüntetése, helyette pedig a miniszter rendelkezik döntési jogkörrel (a Tanács adott kulturális szakágazatért felelős tagja javaslatot tehet), az alelnököt pedig a miniszter kéri fel a Tanács tagjai közül, nem sok biztatóval kecsegtet az NKA jövőjét illetően. Ez különösen annak a fényében rossz hír, hogy az NKA eddig jelentős szerepet játszott a folyóirat- és könyvkiadások, konferenciaszervezések, tanulmányutak, kisebb volumenű, illetve kiegészítő kutatások támogatásában.

3. Az ELKH és vezetői eddigi működésének értékelése

Az ELKH eddigi működéséről nehéz hivatalos forrásból tájékozódni, ugyanis fennállásának eddigi hat hónapja alatt az [ELKH honlapjára](#) nem került fel a vezetőség munkájával kapcsolatos érdemi információ. Az Irányító Testület (IT) munkájával kapcsolatban örömmel értesültünk arról, hogy első ülésükön megszavazták, hogy fontosabb döntésekhez az IT kétharmados többsége szükséges. Ez a szabály azonban nem található meg az ELKH Szervezeti és Működési Szabályzatában, az IT üléseiről pedig nem található jegyzőkönyv vagy ügyrend az ELKH honlapján. Az IT mindeddig nem teljesítette azt a törvényben előírt kötelességét, hogy pályázatot írjon ki a főtítkári és főtítkárhelyettesi munkakörökre. Az ezekre a munkakörökre ideiglenesen kijelölt személyek korábban az MTA kutatóhálózatának titkárságán tapasztalatuk és végzettségük miatt biztosan nem tölthették volna be ezeket a pozíciókat. A pályázat nélkül történt főtítkári és főtítkárhelyettesi kinevezéseket jelentősen megkésett törvénymódosítással legalizálták.

Maróth Miklós sem az ELKH elnökeként, sem a miniszterelnök tanácsadójaként nem tudott többletforrásokat szerezni a kutatóhálózat számára. A kutatóhálózat dolgozóival eddig nem kommunikált, tervét a kutatóhálózat jövőjével kapcsolatban nem mutatta be. Közéleti tevékenységét nem tisztünk véleményezni, de azt kénytelenek vagyunk megemlíteni, hogy az elmúlt év végén egy [interjúban](#) az ELKH költségvetését a színházak költségvetésével összevetve lamentált azon, hogy társadalmi hasznosságukat tekintve megfelelő-e a két terület támogatásának aránya. A TDDSZ határozott álláspontja, hogy az ELKH-nak, az MTA-nak és a magyar tudományos életnek nem más csoportokkal rivalizálva kell az őt megillető költségvetési támogatáshoz hozzájutnia. Sem a magyar tudomány, sem a magyar kultúra nem lehet indokolatlan költségvetési megszorítások áldozata. A többlettámogatások elmaradása és az új stratégiai célok hiánya felveti azt a kérdés is, hogy a kutatóhálózat átszervezésének volt-e egyáltalán értelme.

4. A TDDSZ 2019-es működése

Azon túl, hogy a TDDSZ 2019-ben megtízszerezte tagjainak a számát, külsőleg és belsőleg is megújult. Két Küldöttgyűlésén először új Elnökséget választott a tagság, majd új Alapszabályt hozott létre és fogadott el. Az öttagú Elnökség munkáját egy háromtagú Felügyelőbizottság és az Akadémiai Választmány is segíti. Ez utóbbit a szakszervezeti csoporttal rendelkező volt akadémiai kutatóhelyről delegált tagok alkotják, ami nagyban segíti a közös igények feltérképezését és az együttes érdekérvényesítést. A külső megújulást az új honlap (<http://tddsz.hu/>) és Facebook-oldal (<https://www.facebook.com/TDDSZ>) mutatja.

A TDDSZ fontosnak tartja a hasonló problémákkal küzdő munkavállalói csoportokkal való szolidaritást, amit a külső kommunikációs csatornáin az év során igyekezett kifejezni. A TDDSZ támogatja az Akadémiai Dolgozók Fórumának (ADF) tudománnyal kapcsolatos elvi állásfoglalásait, és együttműködésre törekszik az ADF-fel. A TDDSZ csatlakozott a Pedagógusok Szakszervezete (PSZ) által szervezett [Tüntetés a közoktatásért](#) című demonstrációhoz, a pedagógusokkal való szolidaritását levélben fejezte ki, és tagjainak egy csoportja személyesen is részt vett a demonstráción. A TDDSZ továbbá támogatta a Közgűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének (KKDSZ) nyílt levelét, a nemzeti kultúrát őrző munkatársak követelését. Ezenfelül jó kapcsolatot ápol a Magyar Köztisztviselők, Közalkalmazottak és Közszolgálati Dolgozók Szakszervezetével (MKKSZ) és a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezetével (FDSZ) is.

Annak ellenére, hogy a TDDSZ a kutatóhálózat reprezentatív szakszervezete, az ELKH vezetőségét nem sikerült érdemi kommunikációra bírnia. Maróth Miklós elzárkózik az általa vezetett kutatóhálózat dolgozóit képviselő érdekképviseleti szervezettel való párbeszédétől. A dolgozók az új vezetéstől nem kapnak tájékoztatást, a közhangulat pedig a teljes létbizonytalanságtól a kétségbeejtően homályos jövőképig terjedő nem túl széles skálán mozog. A kutatás-fejlesztés egy kifejezetten hosszútávú gondolkodást és tervezést igénylő munka, aminek nemcsak most és lokálisan tesz nagyon rosszat a kiszámíthatatlanság, hanem leginkább hosszabb távon fog visszaütni a 2019-es erőltetett ütemű, szakmai indoklás nélkül végrehajtott átalakítás. Nemcsak a kutatói munka vonzereje csökkent drasztikusan, de az elvándorlási hajlandóság is nagymértékben megnövekedett a kutatóhálózat elcsatolása miatt kialakult bizonytalanság következtében.